

Pavel Neústupný, (Praha) Berlín

Založení Československa - odepřená integrace Němců

Článek vznikl z aktuálního podnětu 100. výročí založení Československé republiky 28.10.1918. Hlavním pramenem byla kniha Dr. Emanuela Rádl „Válka Čechů s Němci“ z r. 1928 (1). Hned v tom samém roce vyšel v Liberci německý překlad (2). Rádl (1873-1942) byl český biolog, teoretik vědy, myslitel, publicista a filozof. Dříve než jiní si uvědomil vážnost česko-německého konfliktu a snažil se ze všech sil s ním něco udělat. Politik Petr Pithart píše: „'Válka Čechů s Němci' dodnes zůstává tím nejzpytavějším, co česká mysl dokázala vypovědět o českém sebeporozumění.“ (3)

Rádlůva kniha je dnes těžko dostupná, obě jazykové verze jsou ale kompletně naskenované a dostupné na internetové stránce autora, viz literatura (1) a (2).

Předložený článek P. Neústupného má i německou verzi (4).

Výraz 'Odepřená integrace Němců' je převzat z titulu knihy Ladislava Josefa Berana (5). Z této důležité knihy, vyšlé v r. 2009, jsem rovněž čerpal. Použil jsem i obsáhlou německo-českou dokumentaci ODSUN I (6) Sudetoněmeckého archivu.

V revolučním roce 1848 napsal **Augustin Smetana**, vynikající český myslitel, brožuru o „**Poslání naší vlasti české** z hlediska všeobecného“. Píše v ní m.j.:

„Naše vlast je ze všech slovanských zemí nejdále posunuta do krajů německých a již následkem toho má zjevné povolání přijmout a východním kmenům slovanským doručit vzdělanost německou, která předešla slovanskou ... Naše Čechy jsou uzlem mezi národy německými a slovanskými. Čechy takto mají řešit těžší úlohu než Švýcarsko a Belgie ... Toto je postavení naší země, kterého vy, Čechové kmene slovanského a německého, nemáte zneužívat a které vás má naplňovat hrdoostí ... Běda vám, Čechům kmene slovanského, kteří byste chtěli nenávidět Němce svobodně! Zneuctíte tím dílo svých kmenovců, kteří tolik za nás všechny podnikli a jimž náleží od nás všech dík vlasti, nejkrásnější koruna občanská. Běda vám, Čechům kmene německého, kteří za přehmaty pokládáte plnou oprávněnost svých slovanských bratří, požívat úplné rovnosti s vámi ve všem a v každém ... Běda vám, všem postrádajícím lásky! Ještě nestali jste se svobodnými! Národové svobodní nemohou se vzájemně nenávidět.“

Rádl poznamenává: „Tato slova Smetanova, dnes paradoxně znějící, vyjadřovala náladu jeho doby. Proč by se tato nálada neměla vrátit? Nechtě si čtenář všimne, jak je Smetanovi samozřejmé, že v Čechách žijí dvě původní národnosti a že mají obě právo na tuto zemi. Nechtě také vidí, jak Smetana sblížuje němečtví s češtvím.“

(Rádl str. 176, též ODSUN I str. 203)

Kulturní vztahy

Teorie Palackého o stálém boji mezi češtvím a němečtvím, kterou považuje Rádl za nesprávnou, zakalila oči Čechů pro mírumilovný styk mezi Čechy a Němci. Němci ve srovnání s jinými národy Čechům v historii většinou nejlépe rozuměli a také jim pomáhali. Byli od počátku našeho státního života našimi sousedy.

Kultura a vzdělanost, které přicházely ze západu, přicházely ve skutečnosti z Německa. Kulturní základ středověkého života, městské zřízení, obchod, hornictví, šlechtický život a křesťanství byly u nás zaváděny podle vzoru německého, často i Němci samými. Česká města na příklad byla založena Němci a až později se do nich začali stěhovat Češi, kteří byli německými starousedlíky celkem bez odporu přijímáni, takže se města rychle počesťovala.

(Rádl str. 152)

V roce 1918 vznikla Československá republika. K tomu několik základních dat (7)

→ Uznání československé Národní rady francouzskou vládou (29.6.1918), vládou Velké Británie (9.8.1918) a vládou USA (3.9.1918)

→ 18.10.1918 Washingtonská deklarace prozatímní československé vlády jako prohlášení československé samostatnosti

→ 28.10.1918 vydává Národní výbor zákon 'o zřízení samostatného československého státu'

→ 29.10.1918 zakládají německo-čeští poslanci v severních Čechách autonomní provincii Deutschböhmen jako autonomní část budoucího Německého Rakouska. Provizorní vládu vede R.Pacher a po něm R.Lodgmann von Auen

- Němečtí poslanci z Moravy a ze Slezska pod vedením R.Freisslera proklamují utvoření severomoravské provincie Sudetenland a její připojení k Německému Rakousku
- 3.11.1918 proklamují zástupci Němců na jižní Moravě provincii Deutschsüdmähren
- V jižních Čechách je proklamována provincie Böhmerwaldgau
- 14.11.1918 První schůze Národního shromáždění. T.G.Masaryk je zvolen prezidentem. Vládu vede K.Kramář
- 21.12.1918 se vrací T.G.Masaryk do Prahy a přednáší z Pražského hradu své první poselství
- 18.1.1919 Zahájení mírové konference v Paříži. Ministr zahraničí E.Beneš podal výklad o československých územních požadavcích a později je rozšířil na 7 (podle jiných pramenů na 11) memorand a předložil je zvláštní komisi. Počátkem dubna přijaly odpovědné orgány konference doporučení této komise.

Obsazení německých území českým vojskem, krvavé potlačení manifestací (5)

V reakci na vyhlášení německých provincií se rozhodla československá vláda vojensky obsadit území českých zemí až k historickým hranicím. Neměla k tomu sice mezinárodní zmocnění, ale Francie jí už v létě 1918 slíbila, že bude československý požadavek uznání historických hranic bezpodmínečně podporovat. (Beran str. 77)

Obsazování začalo od poloviny listopadu 1918 prostřednictvím improvizovaných českých vojenských jednotek a bylo pro Němce překvapením, šokem a velkým pokořením. Důležitá města byla už do poloviny prosince obsazena. Vlády provincií vydaly pokyny neklást ozbrojený odpor. Rakouský ministerský předseda Otto Bauer podal oficiální protest a vyžadoval lidové hlasování o těchto územích. E.Beneš nato zaslal demarši (protest) všem vítězným mocnostem, ve které intenzivně argumentoval ve prospěch historických hranic. Reakcí tří evropských spojenců byly nóty, v kterých s československým obsazením plně souhlasí a s výhradou souhlasu mírové smlouvy je 22.12.1918 legalizují. Také telegramy Němců prezidentu Wilsonovi zůstaly bez odpovědi.

Od poloviny března 1919 začínaly v německých oblastech manifestace za sebeurčení. Od 4.3.1919 probíhaly ve Vídni rakouské parlamentní volby, Němci z českých zemí se jich ale nemohli zúčastnit. Všechny německé strany vyzvaly ke generální stávce a manifestací se účastnila většina obyvatel. Cílem politiků bylo upozornit mezinárodní veřejnost a také mírovou konferenci v Paříži na bezpráví vůči Němcům v českých zemích.

Bohužel došlo k tragédiím. Čeští vojáci v několika městech stříleli do shromáždění. Výsledkem bylo 54 mrtvých, mezi nimi i ženy a mladiství, a 104 těžce zraněných. Československá politika se bránila útokem: obvinila Rakousko, proti čemuž se Rakousko ohradilo. Spojenci vyslali mezinárodní vyšetřovací výbor a jeho závěrečná zpráva z 12.4.19 konstatuje, že Rakousko nemělo vinu. Vzdor tomu dala konference za pravdu obratně taktizující československé delegaci, takže nakonec oněch 54 mrtvých vůbec splnění českého požadavku historických hranic neohrozilo. (Beran str. 77-85)

Národnostní rozvrstvení v Československu

Podle sčítání lidu v r. 1921 žilo v Československu:

8,761 mil. Čechů a Slováků (66 %)

3,124 mil. Němců (23 %)

0,745 mil. Maďarů (5,6 %)

0,462 mil. Rusínů (3 %) atd.

Češi a Slováci nebyli při sčítání zprvu rozlišováni, teprve dodatečně byly údaje rekonstruovány: 6,57 mil. Čechů a 2,19 mil. Slováků

Němci byli druhou nejpočetnější národnostní skupinou.

(Rádl str. 165, srov. také grafická zobrazení v ODSUN I, str. 597)

Československo

bylo vytvořeno politiky. Snad poprvé se slovo Čechoslovák vyskytuje v prohlášení západních mocností 12.1.1917. Název byl podle Masaryka (Světová revoluce) přijat v poradě Beneše, Štefánika a Osuského. (Rádl str. 142)

Měli se jím označit jedním slovem Češi a Slováci jako budoucí vládnoucí kmény v Československu. Nový stát chtěl být demokratický a němečtí a maďarští obyvatelé, kteří v něm žili vedle Čechů a Slováků, měli být rovnoprávní. Název nové republiky byl uměle a účelově vytvořený a byl podle mého názoru vychytralý.

„Československý jazyk“

Ústava nového státu formuluje, že je státním jazykem „československý jazyk“. Ale žádný zvláštní „československý jazyk“ neexistuje, zrovna tak jako neexistuje žádný „československý národ“. Existují Češi a Slováci s jazyky češtinou a slovenštinou. Kdyby byl míněn *politický národ* jako nadřazený pojem, pak by k tomu rovnoprávně patřili Němci, Maďaři a další zde žijící národnosti. Ve srovnání se Švýcarskem, kde žijí 4 kmeny nebo národnosti rovnoprávně vedle sebe, a sice Němci, Francouzi, Italové s Rätorománi, je název „Československo“ zvolen nešťastně a vede k právní nerovnosti. Podle Rádl je pojetí československosti svou podstatou rasové. (Rádl str. 141)

Je jasné, že Němec není „Čechoslovák“ a že není příslušníkem „československého národa“, nýbrž že náleží menšině, která obývá tuto republiku. (Např. Úvod k ústavní listině: „My, národ československý“.) (Rádl str. 141)

Čeština a slovenština jsou sice podobné, ale samostatné jazyky. Tyto dva národy žily po staletí od sebe odděleně (Slovensko patřilo k Maďarsku). Československý národ měl být ideálem, programem pro budoucnost. Slováci považovali tento cíl za znásilňování a vyžadovali, aby se rozlišoval vlastní slovenský a vlastní český národ. Označení „československý“ se jim už nelíbilo a bojovali za vlastní autonomii. 1939 založili z Hitlerovy milosti vlastní Slovenský stát, 1945 se zase dostali pod Československo; při politickém tání Pražského jara 1968 opět hned požadovali vlastní autonomii a roku 1993 si vytvořili vlastní stát.

A Němci ?

Jak to bylo s Němci, druhou nejpočetnější národnostní skupinou Československa? Uznání nového státu nebylo Němcům učiněno lehkým. Rádl píše: „Vládnoucí teorie učí, že smyslem češství je boj proti německému a vskutku je politika naší republiky po světové válce z velké části válkou státu proti domácímu německému obyvatelstvu. ... Jsou pokládáni obecně za nevídaný, podezřelý, nebezpečný cizí živel; boj proti nim je pokládán za zásluhu o stát. Ačkoli bylo až příliš jasno, že se Němcům ubližuje, vláda se ani jednou nepostavila jasně na objektivní stanovisko a ani jednou neodsoudila protiněmeckou agitaci; zákony o ochraně minorit se vykládají jako zákony o ochraně státu proti Němcům.“ (Rádl str. 182/183)

„Kolonisté“

Češi ve válce zvítězili. Nový stát stavěl nové zákony jen na zabezpečení moci, ne na ochranu slabších. Vedoucím motivem české poválečné národnostní politiky je: „Němci jsou kolonisté“. Masaryk řekl ve svém prvním poselství: „Pokud běží o Němce v našich zemích, je náš program znám dávno; území, obývané Němci, jest území naše a zůstane naším. My jsme vybudovali svůj stát, my jsme jej drželi, my jej budujeme znova... Němci původně do země přišli jako emigranti a kolonisté. Máme plné právo na bohatství našeho území...“

(Rádl str. 180, také ODSUN I, str. 514)

Edvard Beneš argumentuje ve svém memorandu III „Problematika Němců v Čechách“ na pařížské mírové konferenci 1919 v bodu 'V. Politické důvody' zrovna tak: „Je třeba rovněž připomenout, že Němci v Čechách jsou pouze kolonisty nebo potomky kolonistů.“ Toto memorandum je také ve svých ostatních textech velmi manipulativní. Je přetištěno v německém a českém překladu v dokumentaci 'Odsun'. (ODSUN I, str. 551-563)

„Poněmčené území“

Ještě vlivnějším heslem než nauka o Němcích přistěhovalcích je učení o poněmčeném (Rádl: 'zněmčeném') území. Rozumí se jím, že území Čech a Moravy bylo původně celé obydleno Čechy; později se však do země tlačili Němci a *neprávem* obsadili pohraniční kraje a tu a tam vnitrozemí. Na otázku, zdali původně byly celé Čechy a Morava jen české, není definitivní odpověď. Část území, kdysi českého, byla později obydlena Němci. Otázka je, byla-li obydlena *neprávem*.

Němci byli do země zváni a dostali privilegia zde bydlet; mají tedy právo na tuto zemi; nedostali se sem ani podvodem ani násilím. Rádl píše: Hlavní otázka je, zda jsou dnešní Němci jednotlivě nebo celkově vinni za poněmčení pohraničních okresů země. Odpovídá na tuto otázku jasným NE. Mají před svým svědomím a před soudem celého světa právo na to, žít soukromě i veřejně, hospodářsky i kulturně jako Němci tam, kde dnes žijí. Rádl píše dále: „Heslo o 'poněmčeném území' udává jen aspirace Čechů počestit území německé a smíšené, aspirace, které nelze mravně odůvodnit.“ (Rádl str. 182)

Národnostní boj Čechů s Němci po založení republiky

Vymezení menšiny, sčítání lidu

Podle československého zákona o menšinách musí menšina obsáhnout nejméně 20 % obyvatel, jinak není jako menšina uznána.

Sčítání lidu, obecní volby, přesunování úředníků, během prvního sčítání lidu také překládání vojenských posádek, i otevírání nových škol byly používány, aby byl procentuální podíl Němců a Maďarů pokud možno snížen. Menšinový zákon se stal bojovným prostředkem v rukou většiny k útlaku menšin, místo aby obyvatelstvo uklidňoval. Každé snížení procentuálního podílu německého obyvatelstva v nějakém městě nebo okrese bylo oslavováno v novinách jako vítězství české věci a považováno za národní zásluhu a mělo důsledky pro jazykovou správu obce a pro možnost potlačení německé školy. (Rádl str. 194)

Pro úřední sčítání lidu v roce 1921 byla stanovena zásada, že je příslušnost sčítaného k určitému jazyku objektivně zjistitelná, takže ji sčítací komisaři mohli v určitých případech stanovit i proti vůli sčítaného. Rádl zjistil srovnáním volebních výsledků a sčítání lidu, že bylo o 215 000 Němců napočítáno méně, byli tedy zatajeni, a poznamenává, že to byl jistě výtečný úspěch vlastenecké horlivosti sčítacích komisařů. (Rádl str. 195)

Posunování hranic obcí

Příklad: Zvičín v německých východních Čechách patřil k německému okresu v Hostinném. Roku 1925 byl od něho oddělen a přidělen většinově českému okresu Dvůr Králové, čímž byl oslaben německý okres Hostinné. Tím byla ovšem německá menšina v okrese Dvůr Králové posílena. K potlačení tohoto účinku bylo odtrženo 9 obcí českého okresu Hořice a připojeno ke Dvoru Králové. (Rádl str. 195)

Snižování počtu úředníků

Velký počet německých úředníků byl přeložen do českých oblastí, kde tito museli posílat své děti do českých škol. Na druhé straně byli posláni čeští úředníci do německých míst a pro jejich děti byly postaveny nové české školy. V roce 1925 začala redukce počtu státních zaměstnanců, což bylo vlastně rozumné, ale bylo to použito proti Němcům. V Ústí n.L. bylo ze 620 železničních zaměstnanců 115 propuštěno, z toho 13 Čechů a 102 Němců. V Karlových Varech bylo 72 poštovních zaměstnanců propuštěno, z toho 72 Němců, v Chebu 118 poštovních zaměstnanců propuštěno, z toho 118 Němců. Toto jsou možná nejnápadnější případy, ne všude to bylo takto. Vláda ale neuveřejnila statistiku propuštěných podle jejich národnosti. (Rádl str. 196)

Místní jména

Německé a maďarské názvy míst nesměly být buď používány vůbec nebo jen jako vedlejší označení. Němci neměli právo na veřejná označení míst v tomto státě, jen ministerstvo vnitra mohlo podle vlastního uvážení dovolit použití německého názvu jako vedlejšího jména. (Rádl str. 197)

Ochranné spolky

zvané 'obranné Jednoty' byly v Čechách a na Moravě rozšířené spolky na oslabování německých pozic v republice a posilování pozic českých. Vznikly v 80. letech 19. století. Jejich význam po založení Československa se sice zmenšil, ale senátor Hrubý, spolupracovník v těchto Jednotách, vykládá, že „moc Němců se založením československého státu neoslabila. Němci zesilují a stupňují svou výbojnost i svůj tvrdý postup proti českému lidu.“ (Rádl str. 146)

Ochranné spolky pořádaly sbírky pro tyto 'utlačené Čechy'. Byly finančně podporovány státem. Atmosféra romantická a maloměstská. Malá národnostní válka.

Možné pracovní metody:

- Zakládání soukromých škol a získávání německých rodičů např. v železniční službě, a tím oslabení existující německé školy až k jejímu rozpuštění
- Pozemková reforma měla probíhat ve prospěch Čechů a německá místa tím měla dostat české obyvatele
- Nátlak při sčítání lidu, aby se hospodářsky slabí a politicky nerozhodnutí lidé přihlásili k české národnosti
- Agitace při obecních volbách, aby se obecní zastupitelstva dostala do českých rukou

→ Působení na úřady, aby propouštěly německé úředníky (na př. u dráhy a policie)
(Rádl str. 149-150)

V programu školního spolku 'Ústřední matice školská' z r. 1925 stálo: „Nejen již na obranu, nýbrž na dobývání krajů pohraničních a národnostních ostrovů, odpůrci nám urvaných.“
(Rádl str. 147)

Praktický vliv ochranných spolků byl velký, protože nikdo proti jejich ideologii a metodám nevystupoval.

Na závěr

Beran sleduje události a vztahy mezi Čechy a sudetskými Němci dále až do podzimu 1938 a konstatuje ve svém resumé:

„Závěrem a v celkovém pohledu lze konstatovat, že hlavním cílem snažení rozhodujících politických sil sudetských Němců po dobu 17 let první republiky (1920-1936) byla integrace ve společném státě (míněna je integrace s plnými, rovnými právy skupiny a s odpovídajícím podílem na moci). Tato integrace (i každý její předstupeň) byla sudetoněmecké národnostní skupině odírána a odepřena. Následující odvrácení rozhodujících politických sil skupiny od tohoto státu nelze vidět jinak než jako důsledek tohoto důsledného odepření.“

(Beran str. 358-359)

Literatura

(1) RÁDL, Emanuel: Válka Čechů s Němci. Nakladatelství Čin v Praze, 1928.

Kniha je kompletně naskenována na internetu:

<http://www.dienst-der-versoehnung.de/seiten/cz/struktur.php?seite=berichte&kategorie=2&thema=52>

V roce 1993 vyšla Rádlova Válka Čechů s Němci v komentované formě v Melantrichu. Tato kniha mi nebyla dostupná.

(2) RÁDL, Emanuel: Der Kampf zwischen Tschechen und Deutschen. Verlag Gebrüder Stiepel GmbH, Reichenberg, Böhmen, 1928. 208 Seiten. Ins Deutsche übertragen von Richard Brandeis.

Komplett gescanntes Buch im Internet:

http://www.go-east-mission.net/dateien/de/695_281213.pdf

(3) FLORYK, David (ed.): Emanuel Rádl: Don Quijote české filosofie.

In: Konzervativní listí (vydavatel David Floryk). č. 31, září 2006

(4) NEUSTUPNY, Paul: Die Gründung der Tschechoslowakei – verweigerte Integration der Deutschen

http://www.dienst-der-versoehnung.de/dateien/de/854_040918.pdf

(5) BERAN, Ladislav Josef: Odepřená integrace. Systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938. Vydalo nakladatelství Pulchra, Praha 2009. 438 stran. ISBN 978-80-87377-02-4

(6) Sudetendeutsches Archiv: ODSUN / Die Vertreibung der Sudetendeutschen. Band I. München 2000. Deutsch / tschechisch. 944 Seiten. ISBN 3-933161-01-0

(7) Kolektiv autorů: Československé dějiny v datech. Nakladatelství Svoboda, Praha 1987.

Na www.dienst-der-versoehnung.de , téma „K dějinám českých zemí“, vychází v říjnu 2018